

**Wolfgang Amadeus Mozart, Σονάτα για πληκτροφόρο σε λα-ελάσσονα, KV 310 / 300d (1778):
I. Allegro maestoso, μ. 1-[9] / 80-88a και μ. 9-22 & 88-103**

Στην ανάλυση που ακολουθεί εξετάζονται σε αντιπαραβολή τα δύο πρώτα τμήματα από την έκθεση και την επανέκθεση μιας μορφής σονάτας: στα μ. 1-[9] και 80-88a εκτίθεται και επανεκτίθεται το κύριο θέμα, ενώ τα μ. 9-22 και 88-103 αντιστοιχούν στο τμήμα της μετάβασης, όπως αυτό διαμορφώνεται στην πρώτη και την τελευταία μακροδομική ενότητα.

Το κύριο θέμα παρουσιάζεται απαράλλακτο τόσο στην έκθεση όσο και στην επανέκθεση, φέροντας εντούτοις μία πολύ σημαντική διαφοροποίηση στην κατάληξή του. Πρόκειται για μία φράση στην τονικότητα της λα-ελάσσονος, η οποία δομείται ως πρόταση και εκτείνεται σε εννέα μέτρα, καθώς η κατάληξή της επικαλύπτεται και στις δύο περιπτώσεις (καίτοι κατά τρόπον διαφορετικό, όπως θα διαπιστωθεί) με την έναρξη του επόμενου τμήματος. Το πρώτο σκέλος της προτάσεως έγκειται στην διπλή παρουσίαση της βασικής ιδέας στα μ. 1-2 (80-81) και 3-4 (82-83): η ιδέα αυτή σχηματίζεται από το μελωδικό ξεδίπλωμα δύο συγχορδιών – της τονικής και της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης – πάνω από έναν συνεχή ισοκράτη επί της τονικής και προβάλλοντας κατά κύριον λόγο ένα εμφαντικό παρεστιγμένο μοτίβο, ενώ κατά την επανάληψή της στο δεύτερο δίμετρο παραλλάσσεται επουσιωδώς με την συμπερίληψη μερικών επερίσεων που προσδίδουν μια παροδική επιτάχυνση στην ρυθμική ροή. Η επέκταση της τονικής διατηρείται και στο μ. 5 (84), με το οποίο ανοίγει το σκέλος της συνέχισης και της πτωτικής διαδικασίας. Ως συνέχιση μπορούν να προσδιορισθούν ειδικότερα τα μ. 5-8a (84-87a), τα οποία ακολουθούν μία πολύ ιδιαίτερη διάρθρωση $\frac{1}{2} + 1x2 + 1$ ακόμη μέτρου: ο “πυρήνας” της συνέχισης είναι κατ' ουσίαν τα μ. 5b-6a / 6b-7a & 7b-8a, δηλαδή ένα μονόμετρο από άρση προς θέση με την αλυσιδοποίησή του (η οποία “σπάει” στον δεύτερο κρίκο της), ενώ το μισό μέτρο που προηγείται είναι υπεύθυνο για αυτήν ακριβώς την αξιοπρόσεκτη μετρική μεταβολή που λαμβάνει χώραν στο εσωτερικό της παρούσας φράσεως! Πέραν της αλυσιδοποίησης, που ήδη αναφέρθηκε, μπορεί συνάμα να διακριθεί στο σημείο αυτό και η διαδικασία της αποσπασματοποίησης, ενώ παράλληλα πυκνώνει και ο αρμονικός ρυθμός με δύο συγχορδίες ανά μέτρο (πάντοτε από άρση προς θέση) σε μία διαδοχή κατά πέμπτες: $i [- V/iv] - iv_5^6, VII [- V^{5\#}/III] - III_5^6, VI - ii^6$. Τελικά, η διακοπή της αλυσιδοποίησης στην έναρξη του μ. 8 (87) σηματοδοτεί το αδιόρατο πέραςμα από την συνέχιση της προτάσεως στην πτωτική της διαδικασία, αφού με την αντιθετική συγχορδία της τονικής ολοκληρώνεται η επέκταση της εναρκτήριας αρμονικής λειτουργίας και η προδεσπόζουσα (ii^6) με την δεσπόζουσα ($i_4^6 - V^7$) προοιωνίζονται ακολούθως μία ολοκληρωμένη πτωτική διαδικασία με κατάληξη στην τονική.

Εντούτοις, η συγχορδία που αναμενόταν να ολοκληρώσει την πρώτη φράση στην θέση του μ. 9 δεν έρχεται ποτέ: η τονική που εμφανίζεται εκεί δεν επιλύει βηματικά την έβδομη της συγχορδίας της δεσπόζουσας και, επιπλέον, ανάμεσα στις εξωτερικές φωνές σχηματίζονται παράλληλες πέμπτες! Πρόκειται για μία αδιανόητη μελωδική πορεία και ένα κραυγαλέο αρμονικό-αντιστικτικό λάθος που υποδεικνύουν ένα και μόνο πράγμα: ότι ανάμεσα στο τέλος του μ. 8 και στην έναρξη του μ. 9 δεν υπάρχει, στην πραγματικότητα, καμμία *συνέχεια*: η τελική συγχορδία της προηγούμενης φράσεως έχει αποκοπεί και στην θέση της έρχεται βιαστικά να εμφανισθεί το αφετηριακό σημείο της επόμενης φράσεως. Αντίθετα, στο μ. 88a ο Mozart φανερώνει αναδρομικά πώς θα μπορούσε να έχει αποπερατωθεί ομαλά (με την ενδεδειγμένη βηματική λύση της εβδόμης της δεσπόζουσας στην τρίτη της τονικής) η αρχική πρόταση με μία ατελή πτώση στην λα-ελάσσονα (και σε επικάλυψη με την έναρξη της επόμενης φράσεως). Συνεπώς, η πτωτική διαδικασία στο κλείσιμο του κυρίου θέματος κατά την έκθεση διακόπτεται με μία έκθλιψη της ακροτελεύτιας συγχορδίας (και την υποκατάστασή της από μία άλλη συγχορδία της τονικής, που εμφανίζεται όμως σε τελείως διαφορετική θέση), ενώ στην επανέκθεση ολοκληρώνεται, λιγότερο αναπάντεχα, με μία ατελή πτώση.

Η φράση των μ. 9-22 έχει μεταβατική λειτουργία στο πλαίσιο της εκθέσεως: λαμβάνοντας ως εφελθτήριο της το αρχικό θέμα, στρέφεται από την λα-ελάσσονα προς την Ντο-μείζονα, όπου θα εξελιχθεί η υπόλοιπη ενότητα μέχρι το πέρας της. Πρόκειται, συνεπώς, για μία μετατροπική φράση, η οποία οργανώνεται επίσης κατά τις προδιαγραφές της πρότασης. Στην προκειμένη περίπτωση, η βασική ιδέα παραμένει σχεδόν ίδια όπως και στην προηγούμενη φράση (πρβλ. τα μ. 9-10 εξίσου με τα μ. 1-2 όπως και με τα μ. 3-4), όμως κατά την αναδιατύπωσή της στα μ. 11-12 μετατρέπεται πλέον σε ένα παράλλαγμα, το οποίο εγκαταλείπει την αρμονική εμμονή στην τονική της λα-ελάσσονος / σχετική της Ντο-μείζονος και προσανατολίζεται προς την υποδεσπόζουσα της νέας τονικότητας μέσω της παρενθετικής της δεσπόζουσας (V_3^4/IV). Από εκεί ξεκινά η πολύ πιο πυκνή αρμονική πορεία της συνέχισης στα μ. 13-14 ($IV - ii^6 - V_3^4/ii, V/V - V_5^6 - I - vi$), τα οποία αποτελούνται από δύο μονόμετρα (αποσπασματοποίηση, στην βάση μιας αναγωγικής μελωδικής πορείας $\hat{6} - \hat{5}$ και $\hat{4} - \hat{3}$ ανά μέτρο), ενώ η πτωτική διαδικασία υλοποιείται στα μ. 15-16a, όπου αρθρώνεται μία μισή πτώση στην Ντο-μείζονα ($ii^6 - vii/V$ και V , με παράλληλη ολοκλήρωση και της βηματικής καθοδικής πορείας στην μελωδική γραμμή μέχρι τον προσαγωγή: $\hat{2} - \hat{1}$ και $\hat{7}$). Επομένως, η μετατροπική αυτή πρόταση είναι συμμετρική, καθώς αποτελείται από δύο τετράμετρα σκέλη, προτού η κατάληξη της επεκταθεί σε ένα επιπρόσθετο επτάμετρο, το οποίο – ως είθισται σε τέτοιες καταληκτικές προεκτάσεις – συνίσταται σε ολόενα και μικρότερα καθώς και επαναλαμβανόμενα δομικά μέλη: αφ' ενός σε έναν δίμετρο ισοκράτη επί της καταληκτικής δεσπόζουσας (στα μ. 16-18a / 18-20a: $V - i_4^6 - V^7, i_4^6 [- VI^6/i/\Delta - i_4^6] - vii^{04}_3/V/\Delta, V$) και αφ' ετέρου σε μία μονόμετρη εναλλαγή της δεσπόζουσας με την ελάσσονα τονική (στα μ. 20-21a) που πυκνώνει ακόμη περισσότερο κατά την επανάληψή της (στα μ. 21-22a) μέχρι την οριστική επικράτηση της δεσπόζουσας (στο μ. 22).

Στην επανέκθεση, το αντίστοιχο μεταβατικό τμήμα δεν διαφοροποιείται ως προς το θεματικό υλικό ή την προτασιακή του οργάνωση, όμως παραμένει εδραιωμένο αποκλειστικά στο περιβάλλον της λα-ελάσσονος, αφού δεν χρειάζεται πλέον να πραγματοποιηθεί άλλη μετατροπία μέχρι το τέλος της συνολικής μορφής. Έτσι, η φράση των μ. 88-97a ξεκινά με μία νέα εκδοχή της δεδομένης βασικής ιδέας στα μ. 88-89 ($i - vii^7_3/v, v - vii/VI$), όπου η μελωδική γραμμή έχει τοποθετηθεί στην χαμηλότερη φωνή και επαναλαμβάνεται κατόπιν σε αλυσιδοποίηση κατά μία τρίτη χαμηλότερα στα μ. 90-91 ($VI - vii^7/III, III - vii/iv$), ολοκληρώνοντας τυπικά το σκέλος της παρουσίας της πρότασης. Ωστόσο, και η συνέχιση ανοίγει αμέσως μετά επιχειρώντας να προσθέσει έναν ακόμη κρίκο στην προηγούμενη αλυσίδα (στα μ. 92-93a: $iv - vii^7, i$), προτού εκδηλώσει τις εξόχως προσήκουσες σε αυτήν ιδιότητες της αποσπασματοποίησης στο μ. 93 ($i - v^6$) αλλά και της δραστηκής επιτάχυνσης του αρμονικού ρυθμού στα μ. 94-97a ($vii^6/v - iv^6 - V_4^6/iv - i_4^6, ii_5^6 - V_4^6/iv - iv^6 - V^6/iv, iv - i_4^6 - iv^6 - V_{[5]}^6/V$ και V), παράλληλα προς την πτωτική διαδικασία, η οποία εδώ είναι τελείως αδύνατον να διαχωρισθεί από την συνέχιση και μάλιστα επεκτείνει με ιδιαίτερη έμφαση (και ταυτόχρονα έντονη χρωματικότητα αλλά και εκφραστικούς αναστεναγμούς στην μελωδία) την λειτουργία της προδεσπόζουσας μέχρι την τελική κατάληξη στην δεσπόζουσα – που με την σειρά της προεκτείνεται στα μ. 97-103 με την απλή μεταφορά στην λα-ελάσσονα του καταληκτικού επταμέτρου από το τέλος του αντίστοιχου τμήματος της εκθέσεως (πρβλ. τα μ. 16-22).

7 Δεκεμβρίου 2021
Ιωάννης Φούλιας